

SERES ANDRÁS

HÉTFALUSI „CSÁNGÓ BÚTOR”

A hatalmas fenyőerdők lábánál elterülő Hétfalunak már a múlt században fejlett deszkametsző ipara volt. Ismeretlen időben keletkezett vízfűrészek működtek a századforduló táján a hosszúfalusi Bornalikban és Fűrészmezőn. Régiek a Tatrang vizére épített pürkereci Pap család és a Zajzon vizére épített Sipos család vízfűrészerei is. A csekély mezőgazdasági terület tette szükségessé és a helyi adottságok révén vált lehetővé itt az asztalos- és ácsmesterség kifejlődése. Számtottevőbb asztaloság volt Türkösön és Pürkerecen.

A múlt század második felében a Munténiában fellendülő építkezésekhez a hétfalusi magyarok közül tömegesen mennek mint kőművesek és ácsok a „cárára”, vagyis a Kárpátokon túli román helységekre dolgozni. Mások mint bérkocsisok és kenyeresek Bukarestben helyezkednek el. Ebben az időben a régi, zsindegyházzal fődött, kisebb faházak a brassói mintára épített nagyobb téglaházak kezdik felváltani. Ekkor épült a mai téglaházak nagy része. Ezek berendezése már új bútort is igényelt. A hétfalusi csángó festett bútor a múlt század közepe táján alakult ki (1848 előtt készült festett bútor ritkán akad Hétfaluban, bár Négyfaluban találtunk itt készült XVIII. századi faragott és festett kontyos-széket is), és aránylag rövid ideig tartott. Ha a 90-es években még nem mehetett férjhez csángó leány festett bútor nélkül, a századfordulótól már az új divatú fényezett bútor terjedt el. Így aztán a hétfalusi festett bútor kutatása ma már sok nehézséggel jár. Nemcsak az egykori mesterek és a készítés szemtanúi egyre ritkábbak, de a „csángó bútor” nagy része is tűzre került.

Eddigi ismereteim szerint Négyfaluban (Bácsfalu, Türkös, Csernátfalu, Hosszúfalu — ma Szecseleváros) a csángó bútor festői önálló mesterek voltak, akik házakhoz jártak, hogy a helybeli asztalosok készítette bútorokat megfessék. Így az ilyen bútor nem juthatott túl a falu határán és készítése csak addig tartott, amíg a helybeliek igényelték.

A négyfalusi bútorasztaloságról már alig tudunk valamit. Türkösön az idős Pap Zoltán szerint az „első asztalos”, aki a múlt század közepe táján dolgozott, Nagy András volt. Ez idő tájt Pap János ács, asztalos és kőműves volt egy személyben, aki viszont már többnyire épületasztalosággal foglalkozott, s csak kevesebb bútort készített. E bútorokat aztán erre begyakorlott bútorfestő leányok és asszonyok festették ki. Hosszúfaluban a 72 éves Dávid János két ilyen bútorfestő *asztalosleány*ról tud, Türkösön meg a Kis utcában a 90-es évekig élt egy idegen (valószínű német) származású, Riszken Mányinak ismert, szegény bútorfestő asszony. A 87 éves Purcărea Maria még emlékszik rá, hogy ez a bútorfestőnő kerek festéktörőn készítette el a festéket, amellyel a szobák kideszkázott belsejét festette.

A hétfalusi festett bútor jelentős központja Pürkerecen volt. Az eddig ismert legrégebb bútorfestők, Fejér Simon Ilona (Sipos Márton Andrásné) és testvére, Fejér Simon Samu asztalos a múlt század 70-es éveiben születtek, Samu az asztalosságot, és mindkettő a bútorfestést még szüleiktől, Fejér Simontól és feleségétől, Kórodi Ilonától tanulták.

Fejér Simon Samu a múlt század 90-es éveitől mintegy 50 éves korában, 1916-ban bekövetkezett haláláig foglalkozott festett bútor készítéssel. A bútort elsősorban saját maga vagy említett lánytestvére, Ilona, később pedig kislánya — szintén Ilona — festette és virágozta.

Utóbbi Ilona Szász Samunak lett a felesége, akit csakhamar megtanított a festett bútor asztalosságra. Ilyenformán Szász Samu századunk első évtizedeiben korai haláláig festett bútor készítéssel foglalkozott, s felesége a bútorfestést még férje halála után is folytatta, fogadott asztalos, az Orbán András készítette bútorokat virágozta. Özv. Szász Samuné Fejér Ilona 1953-ban halt meg, 78 éves korában.

Fejér Simon Samu említett leánytestvérének, Ilonának férje, Sipos Márton András földműveléssel, méhészetéssel és a sógora s felesége készítette virágos bútorok szállításával foglalkozott. Hét felnevelt gyermekük közül egyedül Samu választotta a festett bútor készítését.

Sipos Samu 1891. aug. 20-án született, s az asztalosságot Brassóban tanulta. Munkáinak nagy részét édesanyja, Fejér Simon Ilona (aki 1940-ben halt meg) és lánytestvére, Katalin virágozta, de saját maga is szépen festett. Felesége, Gál Matild azonban már csak a bútorok lealapozásában szokott segíteni. Az utolsó hétfalusi festett bútorkészítő asztalos tehát Sipos Samu volt, aki 1927—1944 közt dolgozott, de az utóbbi időkben már csak a Bodza-vidéki románok közül kerültek megrendelői.

A hétfalusi „csángó bútor” kialakulásától hanyatlásáig elsősorban a helybeli magyar s részben a román lakosság számára készült, ugyanakkor a helybeliek is kizárólag az itteni asztalosoktól szerezték be bútoraikat. (Hétfaluban eddig még nem találtam más központokból származó festett bútort.) Az első világháború előtt egy férjhez menő hétfalusi magyar lány hozományához gazdag bútorzat tartozott. Készítettek kelengyetartó *menyecskeládát*, a pürkereci 170 cm hosszútól a négyfalusi 380 cm hosszú ládáig. Különbözött mérete a sokszor két fődéllel s oldalán ajtóval ellátott *ládáspadnak* is, amelynek egyik felében edényeket tartottak. Volt *gyermekágy*, *nagyágy* vagy ahogyan még nevezték, *tornyoságy*. Az *emeletes ágyban* alul a gyermekek aludtak, a teteje mindig fel volt vetve. A három-négy méter hosszú *kendőszegre* kancsókat aggattak és tálakat helyeztek. Készítettek *saroktétkát* és *lapostétkát* (almárium) vakablakra, fali *sótartót*, *kalántartót*, *asztalt*, *kontyos* vagy ahogy még nevezték, *magyar bajuszos széket*. Ritkábban még készítettek kétszemélyes *papiszéket*, amelyet temetéskor a papnak s a kántornak szoktak kitenni.

Pürkerecen nemrég még megvolt néhány, helyi mesterek által készített kivirágozott *zsalugáter*. Hosszúfaluban pár család még őrzi a

csángó festett bútor kiemelkedő példányait. Több régebbi négyfalusi ház előszobájában még megvan a deszkázott fal, amelyet a bútorok modorában virágoztak ki. A helyi múzeumban egy kivirágozott ajtót is láthatunk.

Bútornak lehetőleg a sárga színű „tömött” *szemerkefenyő* deszkát használták, mert ez nem hasadt. E deszkát az asztalosok jobbára a szombatokon tartott prázsmári vásárokon szerezték be, gelencei és csíki deszkásoktól, de vásároltak deszkát a helybeli vízfűrészek tulajdonosaitól is.

Egy csángó bútorkészítő asztalos az alábbi eszközökkel dolgozott: *gyalupad, porozógyalu, eresztógyalu, duplagyalu, slikkgyalu, furdancs, kalapácsok, laposvésők, 2–3 lyukvéső, keresztbevágó fűrész, hosszábavágó fűrész, grottfűrész, festéktörő kő és matufok* (ecsetek).

Az ecseteket a vékony, alig 2–3 szőrből állóktól az egészen vastag lealapozókig maguk a bútorfestő asztalosok készítették kecskeszőrből.

A bútort télen szobában, nyáron, jó időben az udvaron, máskor pedig csűrben festették. Erős meleg napsütésben nem lehetett festeni.

Habár a négyfalusi és a pürkereci, illetve háromfalusi festett bútor részleteiben néha eltérés mutatkozik, a hétfalusi bútor általában mégis egységesnek mondható. Ez a két falucsoport közti szoros kapcsolattal is magyarázható. Így pl. családi hagyomány szerint Sipos Márton Andrásné Fejér Simon Ilona és testvére, Fejér Simon Samu Türkösből származtak, vagy legalábbis laktak valaha ott is. Díszítésben, technikában a pürkereci bútorokon is találunk mestereik és keletkezésük kora szerinti kisebb eltérést.

A csángó asztalosok az elkészített bútor hibás, lyukacsos felületét enyves gipsszel tömték be, ezután — hogy a festés szép fényes legyen — meleg enyvvel kenték le az egész felületet. Ha az enyvezés megszáradt, a bútorok nagyobb síkjait singgel és ácsceruzával *kizsinórozták*, illetve *kitáblázták*. A táblák négyzet és felállított téglalap alakúak voltak, a tékák ajtójának, vagyis középtáblájának felső oldalát legtöbbször boltíves lezárással húzták meg.

A kizsinórozást a festés követte. A szükséges cinóbervörös, citromsárga, okkersárga, *cinkvájsz* (fehér), zöld és kék porfestékeket üzletből vásárolták. Ezeket használat előtt egy kerek, mélyedéssel és lefolyóval ellátott lapos palakőből és egy körte alakú súrlókőből álló *festéktörőn* kevés lenolajjal keverve, finom masszává dörzsölték, azután szükség szerint még lenolajat adagoltak hozzá.

A táblákon kívüli részt először okkersárga miniummal alapozták le, majd barnával *árnyékolták*. A síkok, táblák általában egymástól különböző alapszínűt kaptak. A néhány évtizeddel korábban keletkezett négyfalusi bútorokon a nagy táblák *földjét* (alapját) többnyire citromsárga, narancssárga, kék, vörös, zöld vagy kávészínűre festették. Ugyanezeket a pürkereci bútorfestők vörösre vagy kávébarnára alapozták. A tékák ajtó alatti és fölötti kis tábláinak földjére rendszerint kék szín járt. Úgyszintén a menyecskeládák kis tábláit is kékre, nagy

tábláinak alapját pedig vörösre festették. A táblák lealapozása után a *zsinórt* feketével húzták meg.

A táblák díszítése reneszánsz eredetű olaszorsóból, *pohárból*, vagy rokokós szalagcsokorból kiinduló virágfüzérből, vagy *bokrétá*-ból és koszorúból állt. Ha a Sipos Samu által készített ládák elején három tábla, illetve bokréta van, akkor a láda födelét is három koszorú díszíti. A stilizált virágmotívumok közt legáltalánosabb a rózsza, levél, gyöngyvirág, tulipán, *kékecske*, de ott találjuk a *macskakörmöt*, *bóbiskát* s ritkábban a csillagot. A régebbi bútorokon gyakori az egymással szemben ülő vagy repülő madár és a hálószerű dísz. A hétfalusi bútordíszítésre kétségtelenül hatott a brassói szász festett bútor. Így pl. a négyfalusi bútorokon is előfordul a függönyrojt, amely a brassói bútorokon általános.

Általában citromsárga alapon zöld, sárga, fehér, kávészínű; vörös alapon zöld, kék, kávészínű, sárga; zöld alapon kék, sárga, fehér, vörös; kék alapon fehér, piros, sárga virágozást találunk. A díszítésben kerülték a természetűséget, csupán valószerűsége törekedtek. Jellemző a stilizált, de közérthető ornamentáció. Így a virágok ábrázolásában a rózsát pirosra, fehérre, a gyöngyvirágot fehérre, a tulipánt sárgára, vörösre, a kékecskét kékre festették. A száruk, levelek legtöbbször sötétzöld színt kaptak. A virágokat, leveleket fehér vagy fekete körvonallal emelték ki. A táblákon kívüli részt stilizált levelek, virágok, egyenes fehér ragyogtató vonalak, pontok vagy fekete *vízfolyások*, azaz hullámvonalak töltik ki. Ezeket kopott fésűvel, lapos ecsettel vagy *spongyával* (szivaccsal) húzták. Ha a virágzás túl élénk, „rikító” volt, több fekete vonalkával tompították. Ugyanezt szolgálta a fekete vízfolyás is. A virágzás után a táblát keretező fekete zsinórt párhuzamos fehér vonalakkal hangsúlyozták. A táblák sarkára kívül ecsettel vagy ujjbeggyel három levélből álló *csokrot* tettek. Csaknem minden bútorarabot kicikornyázott évszámmal láttak el. Jellemző az erőteljes keretezés és a gazdag díszítés. Ilyen

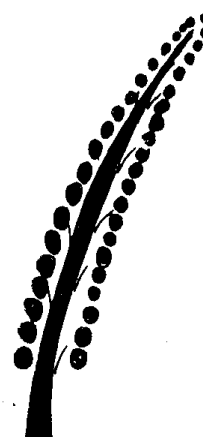
1. Tulipán

2. Rózsza

3. Gyöngyvirág

4. Bóbiska

5. Maeskaköröm

6. Kékecske

gazdagon díszített a csángó szedettes, varrottas, kerámia és fafaragás is. „A csángó festett bútort — írja Malonyay Dezső (*A magyar nép művészete*. II. 195.) — a nagyon kuszált díszítésmód: fehér pontokkal és fehér körvonalakkal még zavarosabbá teszi az amúgy is tömött virágzás.” A helyi vonások kialakításában nagy szerepe van a művészek és megrendelők egymásrahatásának. A művész nem tartott számot egyénisége elismerésére. A négyfalusi bútorfestők, akik házakhoz jártak festeni, a megrendelők jelenlétében dolgoztak, s így jobban kellett alkalmazkodniuk ezek kívánságaihoz.

A hétfalusi románok ritkán vásároltak festett bútort, ezzel szemben a Bodza-vidékiek (Bodzaforduló, Bodzavám, Szitabodza) vásárokon sokat felvásároltak s ilyenkor „úgy vették meg, ahogy festve volt”. Ezen kívül sok bútort csináltattak rendelésre is, amikor rendszerint meghagyták a bútorfestőnek, hogy a díszítés színösszetételében több sárga legyen. A bodzaiaknak készült bútort az utóbbi időben általában nem festették táblásan. A leenyvezett alapot üzletből vett dióbarna fladerlakkal kenték le, amelyre fekete vízfolyást húztak. Ezeket cifra bádogsarkokkal látták el és virágzás helyett női szépségeket ábrázoló képeket ragasztottak. Méretük nagyobb volt a csángó ládákénál, s így drágábbak is voltak.

A pürkereci asztalosok festett bútoraik egy részét a prázsmári, nagyborosnyói, tatrangi, brassói, feketehalmi, rozsnói, földvári és nagyajtai heti és országos vásárokon értékesítették pénzért. E vásárokon csaknem mindig jelen voltak két-három szobaberendezésre való bútorral. Ládát pedig még húsztat is vittek egyszerre. A század elejétől kezdve az ízlés megváltozása, a polgári igény folytán a régi festett bútort mindinkább a városi fényezett bútor kezdte felváltani. Szecselevárosban ma egy fejlődő bútorgyár elégíti ki a lakosság jelenlegi igényeit.